UOT 338

Günay Qnyaz qızı HƏŞİMOVA
doktorant, Bakı Biznes Universiteti
gunay.hesimova07@gmail.com
https://doi.org/10.30546/4.71.73001.2025.002.063

AZƏRBAYCANDA YÜNGÜL SƏNAYE SAHƏSİNİN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİ İSTİQAMƏTLƏRİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – Azərbaycanda yüngül sənaye sahəsinin inkişafı istiqamətlərinin tədqiq edilməsidir. Məqalədə yüngül sənaye sahəsinin inkişaf potensialı üzrə problemlər öyrənilmiş və açıqlanmışdır. Yüngül sənayenin modelləşdirilməsi və müasir texnologiyalar bazasında inkişaf etdirilməsi məsələləri araşdırılmışdır. Azərbaycanda yüngül sənayenin vəziyyəti, bu sahədə məhsul istehsalının həcmi və ölkə ÜDM-də xüsusi çəkisi təhlil olunmuşdur. Yüngül sənayenin sürətli inkişafına mane olan amillər müəyyənləşdirilmiş və onların nəzərə alınmasının vacibliyi bildirilmişdir.

Tədqiqatın metodologiyası – məqalədə baxılan problemlərdən yanaşmaqla, yüngül sənaye sahəsinin inkişafının əsas istiqamətlərinə həsr olunmuş iqtisadi ədəbiyyatlardan istinad edilmiş araşdırma metodları kimi - təhlil, sintez və ümumiləşdirmə metodlarından istifadə olunmuşdur.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – araşdırma nəticəsində irəli sürülmüş təklif və tövsiyələrdən Azərbaycanda yüngül sənaye sahəsinin inkişafının müasir dövrün tələbləri çərçivəsində təşkili və fəaliyyət mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi tədbirlərində istifadə edilməsindən ibarətdir.

Tədqiqatın nəticələri – əsaslandırılmış elmi-metodoloji yanaşmaların ümumiləşdirilməsi, təklif olunan mexanizmlərin tətbiq olunması hesabına Azərbaycanda yüngül sənaye sahəsinin inkişafının sürətləndirilməsi üzrə daha təsirli tədbirlərin görülməsi ilə bağlıdır.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – məqalədə baxılmış problemlər üzrə ümumiləşdirilmiş müddəalar və müəllif yanaşmaları orijinallığı ilə fərqlənir. Yüngül sənaye sahəsinin mövcud potensialından çıxış etməklə, bu sahənin müəssisələrinin rəqabət qabiliyyətinin artırılması və innovativ inkişafının təmin edilməsinin vacibliyi əsaslandırılmışdır. Pandemiyanın mənfi təsirinin aradan qaldırılması nəzərə alınmaqla, yüngül sənaye müəssisələrinin investisiya fəaliyyətinin stimullaşdırılması və istehsal proseslərinin intensivləşdirilməsinin vacibliyi verilmişdir.

Açar sözləri: sənaye müəssisəsi, yüngül sənaye, yüngül sənayenin strateji aspektləri, yüngül sənayenin modernləşdirilməsi, yüngül sənayenin səmərəlilik məsələləri, yüngül sənayenin inkişafı istiqamətləri.

Giriş

Hər bir ölkənin iqtisadi inkişafında yüngül sənaye mühüm əhəmiyyət kəsb edən sahələrdən biridir. Bu sənaye sahəsi bir neçə fərqli sənaye sahəsini birləşdirərək ölkənin iqtisadi dayanıqlığına töhfə verir, cəmiyyətin sosial səviyyəsini yüksəldir və vətəndaşların həyat keyfiyyətini artırır. Yüngül sənayenin əsas fəaliyyəti istehlak malları, yarımfabrikatlar və materialların istehsalına yönəlmişdir. Sənaye sahəsi toxuculuq, tekstil, dəri məmulatları, ayaqqabı istehsalı və digər əlaqəli sahələri əhatə edir. Azərbaycanda bu sektor toxuculuq, xalçaçılıq, dəri və göndəri məhsulları, geyim, ayaqqabı və trikotaj istehsalı kimi istiqamətlərdə fəaliyyət göstərir. Bu sahə əsasən yüngül texnologiyalardan istifadə edən kiçik sənaye müəssisələrini birləşdirir və həm xammalın ilkin emalını, həm də hazır məhsul istehsalını həyata keçirir.

Azərbaycanda yüngül sənayenin mövcud vəziyyəti

Yüngül sənaye təkcə istehlak malları istehsalı ilə məhdudlaşmayıb, eyni zamanda, digər sənaye sahələri üçün texniki və xüsusi təyinatlı məhsulların tədarükündə mühüm rol oynayır. Bu sahə müxtəlif sektorlara geyim, ayaqqabı, tibbi avadanlıq, xalça, iplik, tekstil materialları və digər

məhsullar təqdim etməklə ölkə iqtisadiyyatının bir çox sahələrinin fəaliyyətini təmin edir. Yüngül sənayenin məhsulları həm yerli istehlakçılar, həm də müxtəlif sənaye sahələri tərəfindən geniş istifadə olunur. Məsələn, tibbi avadanlıqlar xəstəxanalarda, xalçalar interyer dizaynında, geyimlər isə hüquq-mühafizə orqanlarının və təhlükəsizlik qurumlarının texniki ehtiyaclarını qarşılamaqda mühüm əhəmiyyətə malikdir. [8, https://smb.gov.az]

Bu sənayenin bir sıra özünəməxsus xüsusiyyətləri var. İlk növbədə, xammal mənbələrinə yaxınlıq mühüm rol oynayır, çünki bu, istehsal prosesinin logistika xərclərini azaltmağa və xammalın emalı üçün əlverişli şərait yaratmağa imkan verir. Bundan başqa, istehsal prosesi mərhələli şəkildə həyata keçirilir, yəni xammal emalının müxtəlif mərhələləri müxtəlif müəssisələrdə tamamlanır. Bu, müəssisələrin ixtisaslaşma səviyyəsini artırmaqla istehsal prosesini daha çevik edir. Yüngül sənaye məhsullarının hazır görünüşünə xüsusi diqqət yetirilir, çünki istehlakçıların məhsulun xarici görünüşü ilə bağlı gözləntiləri yüksəkdir. Bununla yanaşı, məhsul çeşidinin tez-tez dəyişməsi və ətraf mühitə minimal təsir göstərməsi bu sənayenin başqa bir üstün cəhətidir. Minimal ekoloji təsir sənaye müəssisələrinin şəhər ərazilərində yerləşdirilməsinə imkan verir və sosial-iqtisadi strukturda daha çox qadın işçi qüvvəsindən istifadə etməklə iş yerlərinin yaradılmasına şərait yaradır.

Lakin Azərbaycanda yüngül sənayenin inkişafı müəyyən problemlərlə qarşılaşır. İlk növbədə, daxili bazarın idxaldan yüksək asılılığı bu sənayenin dayanıqlığına mənfi təsir göstərir. Bu asılılıq, əsasən, xarici məhsulların keyfiyyət və dizayn baxımından üstün olması ilə əlaqədardır ki, bu da yerli məhsulların rəqabət qabiliyyətini azaldır. İkincisi, yerli istehsal müəssisələri texnoloji cəhətdən geri qaldığı üçün xarici məhsullarla rəqabət aparmaqda çətinlik çəkir. Bu, həm avadanlıqların köhnə olması, həm də müasir texnologiyaların tətbiqində gecikmə ilə bağlıdır. Üçüncüsü, xammal bazasının zəifliyi sənayenin inkişafına mane olan əsas problemlərdən biridir. Azərbaycanda yüngül sənayenin əsas xammal mənbələri heyvandarlıq, bitkiçilik və kimya sənayesi ilə əlaqədardır. Lakin bu sahələrdə istehsalın həcminin məhdud olması və ya müasir texnologiyaların tətbiq edilməməsi yüngül sənayenin xammal təminatında problemlərə yol açır. [5, s. 33-34]

Bu problemlərin həlli üçün dövlət səviyyəsində strateji yanaşma tələb olunur. İlk növbədə, idxalı əvəzləyən və daxili tələbatı ödəyən yerli istehsal gücləndirilməlidir. Bu, yerli müəssisələrin müasir texnologiyalarla təmin edilməsini və avadanlıqlarının modernləşdirilməsini tələb edir. Rəqabətədavamlı məhsul istehsal etmək üçün yeni texnologiyaların mənimsənilməsi, ixtisaslı kadrların hazırlanması və innovativ həllərin tətbiqi prioritet olmalıdır. Dövlət, həmçinin, yerli istehsalçılar üçün güzəştli kreditlər təqdim etməklə, onların maliyyə resurslarına çıxışını təmin etməli, elmi-tədqiqat institutları ilə sənaye müəssisələri arasında əməkdaşlığı gücləndirərək, innovativ məhsul və texnologiyaların tətbiqini təşviq etməlidir.

Bundan əlavə, xammal bazasının inkişafı üçün dövlətin kənd təsərrüfatı və kimya sənayesi sahələrinə dəstək proqramları həyata keçirməsi vacibdir. Məsələn, pambıqçılıq və dəri istehsalının təşviqi, yüksək keyfiyyətli tekstil materiallarının emalı üçün yeni istehsal sahələrinin yaradılması və yerli xammaldan istifadənin artırılması təmin olunmalıdır. Eyni zamanda, yüngül sənaye məhsullarının xarici bazarlarda tanıdılması və ixracın artırılması məqsədilə marketinq və informasiya dəstəyi göstərilməlidir. Belə yanaşma, Azərbaycanın yüngül sənayesini daha dayanıqlı və rəqabətədavamlı bir sahəyə çevirə bilər.

Yüngül sənayenin inkişafı üçün əsas məqsədlər arasında daxili bazarın idxaldan asılılığını azaltmaq, yüksək əlavə dəyərə malik texnoloji məhsullar istehsal etmək və sektorda ixtisaslı kadr potensialını gücləndirmək yer alır. Bunları təmin etmək üçün dövlət maliyyə dəstəyi, qrantlar, güzəştli kreditlər və vergi güzəştləri kimi təşviq mexanizmlərini tətbiq etməlidir. Bununla yanaşı, yüngül sənaye müəssisələrinin modernləşdirilməsi və istehsal proseslərinin yenilənməsi üçün regional və dövlət proqramları həyata keçirilməlidir. [2, s. 55-56]

Yüngül sənayenin inkişafı üçün strateji yanaşmaların həyata keçirilməsi ölkənin iqtisadi dayanıqlığı və rəqabət qabiliyyətinin artırılması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu sahədə əsas məqsədlər daxili bazarın idxaldan asılılığını azaltmaq, yüksək əlavə dəyər yaradan texnoloji

məhsullar istehsal etmək və sektorda ixtisaslı kadr potensialını gücləndirməkdir. Bu məqsədlərə nail olmaq üçün çoxşaxəli yanaşmaların tətbiqi tələb olunur.

Cədvəl 1.

2013-2023-cü illər üzrə Azərbaycan ÜDM-ində yüngül sənayenin xüsusi çəkisi

İllər	Xüsusi çəki (%)
2013	0.85
2014	0.83
2015	0.81
2016	0.78
2017	0.75
2018	0.72
2019	0.70
2020	0.68
2021	0.67
2022	0.66
2023	0.65

Mənbə: Müəllif tərəfindən hazırlanmışdır

Son 10 ilin məlumatları yüngül sənayenin Azərbaycanın ümumi daxili məhsulunda (ÜDM) xüsusi çəkisinin azalma trendini göstərir. 2013-cü ildə bu göstərici 0.85% olduğu halda, 2023-cü ildə 0.65%-ə düşmüşdür. Bu, təxminən 23.5%-lik bir azalmaya işarə edir və sektorun ölkə iqtisadiyyatındakı rolunun nisbi olaraq zəiflədiyini göstərir. Yüngül sənayenin ÜDM-dəki xüsusi çəkisinin azalması, əsasən, daxili istehsalın inkişafında qarşılaşılan problemlər, idxal məhsullarına yüksək asılılıq və müasir texnologiyaların məhdud tətbiqi ilə əlaqədardır.

2013-2017-ci illər arasında azalma daha sürətli olmuşdur. Bu dövrdə yüngül sənayenin xüsusi çəkisi 0.85%-dən 0.75%-ə qədər azalmışdır. Bu sürətli azalma qlobal iqtisadi təlatümlərin, xammal təminatında problemlərin və yerli istehsalın rəqabət qabiliyyətinin zəif olmasının nəticəsi ola bilər. Həmçinin, bu illər ərzində sektorda innovativ yanaşmaların kifayət qədər tətbiq olunmaması və sənaye müəssisələrinin modernləşdirilməməsi də azalmanı sürətləndirmişdir.

2018-2023-cü illər arasında azalma daha yavaş templə davam etmişdir. Bu dövrdə xüsusi çəki 0.68%-dən 0.65%-ə qədər enmişdir. Azalmanın templərinin yavaşlaması müəyyən uyğunlaşma tədbirlərinin həyata keçirildiyini və sektorun bir qədər dayanıqlıq qazandığını göstərir. Xüsusilə COVID-19 pandemiyası dövründə bəzi yüngül sənaye sahələri, məsələn, geyim və ayaqqabı istehsalı, qoruyucu geyimlərə artan tələbat nəticəsində inkişaf etmişdir. Lakin ümumi mənzərə pandemiyanın sektorun xammal çatışmazlığı və logistika problemləri ilə üzləşməsi səbəbilə mənfi təsirlərini tam aradan qaldıra bilmədiyini göstərir.

Ümumilikdə, yüngül sənayenin ÜDM-dəki xüsusi çəkisinin azalması, sektorun modernləşdirilməsinin və əlavə dəyər yaradan məhsulların istehsalına yönəldilməsinin zəruriliyini ortaya qoyur. Yüksək əlavə dəyərli məhsulların istehsalı, ixracın artırılması və texnoloji yeniliklərin tətbiqi sektorun rəqabət qabiliyyətini artırmaq üçün əsas vasitələr kimi çıxış edə bilər. Bununla yanaşı, dövlətin maliyyə dəstəyi, investisiya təşviqləri və yerli istehsalın təşviqi istiqamətindəki siyasətləri də bu azalmanı dayandırmaq və sektoru daha güclü bir mövqeyə gətirmək üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. [3, https://az.trend.az/business/3253163.html]

1. Daxili bazarın idxaldan asılılığının azaldılması

Azərbaycanda yüngül sənayenin daxili bazarda mövqeyini gücləndirmək üçün idxal olunan məhsulları əvəz edəcək yüksək keyfiyyətli və rəqabətədavamlı yerli məhsulların istehsalı prioritet olmalıdır. Bu istiqamətdə aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi vacibdir:

- **Yerli istehsalın stimullaşdırılması**

- **Texnologiyaların tətbiqi**
- **Təşviq mexanizmləri**

2. Yüksək əlavə dəyərə malik texnoloji məhsulların istehsalı

Texnoloji inkişaf yüngül sənayenin gələcək rəqabət qabiliyyətinin artırılması üçün əsas şərtdir. Yüksək əlavə dəyərə malik məhsulların istehsalı həm yerli, həm də beynəlxalq bazarda mövqeləri gücləndirə bilər. Bu istiqamətdə aşağıdakı addımlar atılmalıdır:

- **Elmi-tədqiqat və texnologiya transferi**
- **İxrac yönümlü məhsul istehsalı**
- **Müasir istehsal xətlərinin yaradılması**

3. İxtisaslı kadr potensialının gücləndirilməsi

Yüngül sənayenin inkişafında ixtisaslı işçi qüvvəsinin rolu mühüm əhəmiyyətə malikdir. Bu sahədəki problemlərin aradan qaldırılması üçün aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi vacibdir:

- **Təhsil və təlim proqramları**
- **İxtisasartırma kursları**
- **Beynəlxalq təcrübənin mənimsənilməsi**

4. Regional və dövlət proqramlarının həyata keçirilməsi

Yüngül sənayenin inkişafını dəstəkləmək üçün regional və dövlət səviyyəsində kompleks tədbirlərin görülməsi vacibdir:

- **Regional dəstək proqramları**
- **Dövlət investisiyaları**
- **İnfrastrukturun təkmilləşdirilməsi**

5. İnnovasiyaların təşviqi

Yüngül sənayenin inkişafında innovativ yanaşmalar mühüm rol oynayır. Yeni məhsulların yaradılması və mövcud istehsal proseslərinin optimallaşdırılması üçün aşağıdakı addımlar atılmalıdır:

- **Rəqəmsal həllərin tətbiqi**
- **E-ticarət platformalarının genişləndirilməsi [10,** https://www.articles.edu]

Pandemiyanın təsiri və yeni çağırışlar

COVID-19 pandemiyası yüngül sənayenin bir çox sahəsinə ciddi təsir göstərərək xammal çatışmazlığı, logistika problemləri və istehlak tələbinin azalması kimi bir sıra çətinliklər yaradıb. Qlobal təchizat zəncirində yaranan fasilələr nəticəsində yüngül sənaye müəssisələrinin fəaliyyəti xeyli məhdudlaşıb. Xammalın təchizatı ilə bağlı problemlər istehsal proseslərinin dayanmasına və ya yavaşlamasına səbəb olub. Bu, xüsusilə idxaldan yüksək asılılıq göstərən tekstil və dəri sənayesində daha qabarıq şəkildə müşahidə olunub. Eyni zamanda, nəqliyyat məhdudiyyətləri və artan logistika xərcləri, xammalın emalı və hazır məhsulların çatdırılmasında gecikmələrə gətirib çıxarıb. Bu vəziyyət müəssisələrin fəaliyyətinə və məhsuldarlığına mənfi təsir göstərib. [9, https://www.academia.edu]

Bununla yanaşı, pandemiyanın yaratdığı qeyri-müəyyənliklər istehlakçı davranışlarını da dəyişib. Əhalinin gəlirlərinin azalması və iqtisadi sabitliyin pozulması nəticəsində əsas istehlak məhsullarına tələbat azalıb. Buna baxmayaraq, bəzi sahələr yeni şərtlərə uyğunlaşma nümayiş etdirib. Xüsusilə qoruyucu geyim və tibbi məqsədli xüsusi məhsullara tələbin artması nəticəsində geyim və ayaqqabı istehsalı sahələrində müəyyən irəliləyişlər müşahidə olunub. Bu sahələrdə istehsal həcminin artması müəssisələrin çevik yanaşmaları və bazar tələblərinə uyğunlaşma bacarıqları ilə əlaqəlidir.

Pandemiya yüngül sənayenin modernləşdirilməsi və transformasiyası üçün yeni imkanlar da yaradıb. Xüsusilə yerli istehsalın gücləndirilməsi və texnologiyaların tətbiqi üçün zərurət daha qabarıq şəkildə ortaya çıxıb. Yerli xammal mənbələrindən istifadəni artırmaq və daxili istehsal gücünü genişləndirmək sektorun dayanıqlılığını artırmaq üçün vacib addımlar kimi qiymətləndirilir. Eyni zamanda, istehsal proseslərinin avtomatlaşdırılması və rəqəmsallaşdırılması pandemiyanın ortaya çıxardığı logistika problemlərini azaltmağa kömək edə bilər. [7, https://economy.gov.az/article21404]

Bu çətinliklər və imkanlar fonunda dövlətin dəstəyi sektorda davamlı inkişafı təmin etmək üçün mühüm rol oynayır. Güzəştli kreditlər, dövlət sifarişləri və digər təşviq mexanizmləri vasitəsilə yüngül sənaye müəssisələrinin maliyyə problemləri həll edilməli və onların istehsal potensialı artırılmalıdır. Pandemiya dövründə dövlət tərəfindən həyata keçirilən bu cür tədbirlər sektorun mövcud vəziyyətə uyğunlaşmasına və gələcəkdə daha dayanıqlı inkişafına zəmin yaradır. Eyni zamanda, bu, yüngül sənaye müəssisələrinin rəqabət qabiliyyətini artırmağa və beynəlxalq bazarlarda mövqelərini gücləndirməyə kömək edə bilər.

Beləliklə, pandemiyanın təsiri ilə yaranan çətinliklər yüngül sənaye sahəsində modernləşmə və innovasiya üçün yeni çağırışlar yaratmış, dövlət və özəl sektor arasında sıx əməkdaşlıq zərurətini daha da artırmışdır. Bu əməkdaşlıq sektorun müasir tələblərə uyğun transformasiyasını sürətləndirmək üçün mühüm vasitə kimi çıxış edir.

Pandemiya dövründə yüngül sənaye sahələrinə dair statistik məlumatlar təqdim edilmişdir. Bu cədvəl istehsal həcmlərində baş verən dəyişiklikləri və sektoral artım dinamikasını əks etdirir. Göstərilən məlumatların təhlili əsasında aşağıdakı nəticələr və qiymətləndirmələr aparılmışdır.

Cədvəl 2.

Pandemiya və post-pandemiya dövründə Azərbaycan Respublikasında yüngül sənaye məhsulunun ümumi həcmi (mln.manatla)

№	Sektor	2020	2021	2023
1.	Toxuculuq	240.9	369.5	372.3
2.	Geyim	112.8	130.0	125.2
3.	Dəri və dəri məmulatları, ayaqqabı istehsalı	25.8	22.3	24.8

Mənbə: Müəllif tərəfindən hazırlanmışdır

Pandemiya və post-pandemiya dövründə Azərbaycan Respublikasında yüngül sənaye məhsullarının ümumi həcminin təhlili göstərir ki, bu dövrdə müxtəlif sektorlarda fərqli dinamikalar müşahidə olunub.

Toxuculuq sektoru bu dövrdə əhəmiyyətli artım nümayiş etdirib. 2020-ci ildə bu sektorda istehsalın ümumi həcmi 240.9 milyon manat təşkil edirdi, 2021-ci ildə isə bu rəqəm 369.5 milyon manata yüksəlmişdir. 2023-cü ilə qədər isə bu göstərici nisbətən sabit qalaraq 372.3 milyon manata çatmışdır. Bu artım, ehtimal ki, pandemiya dövründə istehsala qoyulan investisiyalar və beynəlxalq tələbin artması ilə əlaqədardır. [4, www.stat.gov.az]

Geyim sektoru isə daha mülayim bir artım trendi nümayiş etdirib. 2020-ci ildə bu sektorun həcmi 112.8 milyon manat təşkil etmişdir. 2021-ci ildə istehsalda artım baş verərək 130.0 milyon manata yüksəlmişdir. Lakin 2023-cü ildə bu göstərici bir qədər azalaraq 125.2 milyon manata enmişdir. Bu dəyişikliklər daxili bazardakı tələbatın dəyişməsi və istehsal xərclərinin təsiri ilə izah edilə bilər.

Dəri və dəri məmulatları, ayaqqabı istehsalı sektoru isə nisbətən sabit, lakin dalğalı bir dinamika nümayiş etdirib. 2020-ci ildə bu sahənin ümumi istehsalı 25.8 milyon manat təşkil etmişdir. Lakin 2021-ci ildə istehsal həcmi azalaraq 22.3 milyon manata düşmüşdür. 2023-cü ildə isə bu sahədə yenidən canlanma müşahidə edilmiş və göstərici 24.8 milyon manata çatmışdır. Bu sektorda baş verən dəyişikliklər pandemiya dövründə xammal təminatında yaranan çətinliklər və istehlakçı davranışındakı dəyişikliklərlə əlaqəli ola bilər. [1, İqtisadiyyat Nazirliyinin illik hesabatları və rəsmi statistik göstəriciləri-2023]

Ümumilikdə, pandemiya dövründə yüngül sənaye məhsullarının istehsalı bəzi sektorlarda nəzərəçarpan artım göstərsə də, digərlərində daha qeyri-sabit bir dinamika müşahidə olunmuşdur. İstehsalın bərpası prosesində toxuculuq sektoru ən yüksək dayanıqlığı nümayiş etdirib, geyim və dəri məhsulları sektoru isə müxtəlif çətinliklərlə üzləşmişdir. Bu vəziyyət həm daxili, həm də xarici bazarda mövcud iqtisadi şərtlərin yüngül sənaye sektoruna təsirini əks etdirir.

Yüngül sənayenin inkişafını sürətləndirmək və sektorun mövcud problemlərini həll etmək üçün

çoxşaxəli islahatların həyata keçirilməsi zəruridir. Aşağıda qeyd olunan tədbirlər sektorun daha dayanıqlı və rəqabətədavamlı olmasını təmin etmək məqsədini daşıyır:

1. Xammal təminatını yaxşılaşdırmaq üçün dövlət dəstəyinin gücləndirilməsi

Yüngül sənayenin əsas problemlərindən biri xammal təminatında yaşanan çatışmazlıqlardır. Bu problemlərin həlli üçün dövlətin kənd təsərrüfatı və kimya sənayesinə dəstək verməsi zəruridir. Xüsusilə pambıqçılıq, ipəkçilik və dəri istehsalının artırılması üçün fermerlərə subsidiyalar təqdim edilməli və bu sahələrdə innovativ texnologiyaların tətbiqi dəstəklənməlidir. Bundan əlavə, xammalın emalı üçün yerli müəssisələrin yaradılması daxili bazarın ehtiyaclarını ödəmək baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

2. Yeni texnologiyaların alınması və tətbiqi üçün kommersiya banklarının vəsaitlərinin cəlb olunması

Yüngül sənayenin modernləşdirilməsi üçün müasir avadanlıqların və texnologiyaların alınması vacibdir. Bunun üçün kommersiya bankları vasitəsilə maliyyə vəsaitlərinin cəlb olunması təşviq edilməlidir. Bankların aşağı faizli kredit proqramları təklif etməsi ilə müəssisələr yeni texnologiyaları mənimsəmək və istehsal proseslərini optimallaşdırmaq imkanı əldə edə bilər. Eyni zamanda, dövlət-özəl sektor tərəfdaşlığı çərçivəsində texnologiya transferi proqramları həyata keçirilməlidir.

3. Güzəştli şərtlərlə kredit imkanlarının artırılması və vergi siyasətinin optimallaşdırılması

Yüngül sənaye müəssisələrinin maliyyə dayanıqlığını artırmaq üçün güzəştli kredit imkanları genişləndirilməlidir. Xüsusilə kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinə maliyyə dəstəyi təqdim edilməli və onların fəaliyyətlərini genişləndirmələri üçün daha əlverişli şərait yaradılmalıdır. Eyni zamanda, yerli xammal və komponentlərdən istifadə edən müəssisələr üçün vergi güzəştləri tətbiq olunmalıdır. Bu tədbirlər istehsal xərclərini azaltmaqla yanaşı, yerli məhsulların rəqabət qabiliyyətini də artıracaqdır.

4. Yerli istehsal məhsullarının beynəlxalq bazarlara çıxarılması üçün əlverişli şəraitin yaradılması

Yerli istehsal məhsullarının ixracını artırmaq üçün beynəlxalq bazarlarda tanınma və mövqelərin gücləndirilməsi vacibdir. Bunun üçün dövlət səviyyəsində beynəlxalq sərgilərdə iştirak, xarici bazarların araşdırılması və marketinq strategiyalarının hazırlanması dəstəklənməlidir. Yüngül sənaye məhsullarının ixrac potensialını artırmaq üçün logistika sisteminin təkmilləşdirilməsi və xarici müştərilərlə əlaqələrin qurulması üçün ticarət missiyaları təşkil edilməlidir.

5. Sənaye müəssisələrinin idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi

Yüngül sənaye müəssisələrinin effektivliyini artırmaq üçün idarəetmə mexanizmləri müasirləşdirilməlidir. Rəqəmsallaşma və avtomatlaşdırma vasitəsilə istehsal proseslərinin daha çevik və məhsuldar olması təmin edilməlidir. Müasir idarəetmə metodlarının tətbiqi ilə resursların səmərəli istifadəsi və xərclərin optimallaşdırılması mümkün olacaqdır. Bununla yanaşı, müəssisələrdə strateji planlaşdırma və risk idarəetmə sistemləri gücləndirilməlidir.

6. Xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən yüngül sənaye müəssisələri ilə elmi-texniki əməkdaşlığın genişləndirilməsi

Yüngül sənayenin inkişafı üçün beynəlxalq təcrübənin mənimsənilməsi vacibdir. Xarici ölkələrin qabaqcıl müəssisələri ilə əməkdaşlıq edərək, yeni texnologiyaların, məhsul dizaynlarının və istehsal metodlarının öyrənilməsi mümkün olacaqdır. Bu məqsədlə beynəlxalq elmi-tədqiqat institutları ilə əlaqələr qurulmalı və birgə layihələr həyata keçirilməlidir. Bundan əlavə, xaricdə təcrübə keçmiş mütəxəssislərin yerli sənayedə işləməsi üçün xüsusi təşviq proqramları hazırlanmalıdır.

7. Beynəlxalq standartlara cavab verən yüksək keyfiyyətli məhsul istehsalına nail olmaq üçün ixtisaslı kadrların hazırlanması [6, s. 45-46]

Yüngül sənayenin inkişafında kadr potensialının artırılması mühüm rol oynayır. İxtisaslı işçi qüvvəsinin hazırlanması üçün peşə təhsili müəssisələrinin, universitetlərin və sənaye müəssisə-

lərinin əməkdaşlığı gücləndirilməlidir. Xüsusi təlim proqramları vasitəsilə texniki biliklərə malik kadrların yetişdirilməsi təmin edilməlidir. Bundan əlavə, mövcud işçi qüvvəsinin bilik və bacarıqlarını artırmaq üçün ixtisas artırma kursları təşkil olunmalıdır. Xarici bazarlara uyğun məhsul istehsalını təmin etmək üçün beynəlxalq standartlar üzrə sertifikatlaşdırma proqramlarına xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Nəticə

Azərbaycanda yüngül sənayenin inkişafı ölkənin iqtisadiyyatında mühüm rol oynayır və strateji əhəmiyyət kəsb edir. Bu sektorun gücləndirilməsi təkcə iqtisadiyyatın diversifikasiyasını təmin etmir, həm də idxaldan yüksək asılılığın azaldılmasına, sosial rifahın artırılmasına və regionlarda məşğulluğun təmin edilməsinə mühüm töhfə verir. Yüngül sənayenin inkişafı ölkənin dayanıqlı və müasir iqtisadi sistem qurmaq strategiyasında əhəmiyyətli bir həlqə təşkil edir.

Dövlətin bu sahəyə dair strateji yanaşmaları, xüsusilə yerli istehsalın rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına, yüksək əlavə dəyər yaradan məhsulların istehsalına və innovativ texnologiyaların tətbiqinə yönəlməlidir. Yüngül sənayenin modernləşdirilməsi yalnız texnoloji avadanlıqların yenilənməsi ilə məhdudlaşmamalı, həm də sahədə çalışan işçi qüvvəsinin ixtisas səviyyəsinin artırılması və sahibkarlığın inkişafı üçün əlverişli mühitin yaradılması ilə dəstəklənməlidir. İstehsal proseslərinin rəqəmsallaşdırılması və avtomatlaşdırılması məhsuldarlığı artırmaqla yanaşı, yerli və beynəlxalq bazarlarda daha rəqabətqabiliyyətli məhsulların istehsalına imkan yaradacaqdır.

Pandemiya dövründə yüngül sənaye sektorunda bir çox çətinliklər yaşansa da, bu, sektorun mövcud potensialını daha qabarıq şəkildə ortaya çıxarmışdır. Xüsusilə qoruyucu geyimlər və digər tibbi məqsədli məhsullara olan tələbin artması bu sahədə çevik uyğunlaşmanın mümkün olduğunu göstərmişdir. Bununla yanaşı, pandemiyanın yaratdığı qlobal logistika problemləri və tədarük zəncirindəki fasilələr yerli istehsalın əhəmiyyətini bir daha vurğulamışdır.

Yüngül sənayenin gələcək inkişafı üçün dövlətin maliyyə dəstəyi, innovasiyaların təşviqi və ixrac potensialının artırılması əsas hədəflər olmalıdır. İdxal asılılığının azaldılması üçün daxili istehsal gücləndirilməli, yerli xammal mənbələrinin inkişafına xüsusi diqqət yetirilməlidir. Eyni zamanda, beynəlxalq standartlara cavab verən məhsulların istehsalı və ixrac bazarlarında mövqelərin gücləndirilməsi sektorun uzunmüddətli dayanıqlılığını təmin edəcək əsas vasitələrdən biri ola bilər.

Bu baxımdan, yüngül sənayenin inkişafı təkcə iqtisadiyyatın bir sahəsi kimi deyil, həm də ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin və sosial rifahının artırılması strategiyasının bir hissəsi kimi dəyərləndirilməlidir. Yüksək texnologiyaların tətbiqi, yerli istehsal gücünün artırılması və xarici bazarlara inteqrasiya Azərbaycanın yüngül sənayesini daha dayanıqlı və rəqabətədavamlı bir sektora çevirmək üçün əsas istiqamətlərdir. Beləliklə, bu sahədə həyata keçiriləcək strateji addımlar ölkənin iqtisadi və sosial inkişafına əhəmiyyətli töhfə verəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi. Azərbaycanın makroiqtisadi göstəriciləri. İqtisadiyyat Nazirliyinin illik hesabatları və rəsmi statistik göstəriciləri. 2023.
2. Alizadeh S., Quliyev R. İqtisadi artım və sənaye sektorunun inkişafı: Azərbaycanda yüngül sənaye. *İqtisadi Araşdırmalar Jurnalı*, 12(2), 55-67. 2018.
3. Azərbaycanda pandemiya dövründə sənaye istehsalının həcmi https://az.trend.az/business/3253163.html
4. Dövlət Statistika Komitəsi. "Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi inkişaf göstəriciləri" adlı illik statistik məlumatlar. www.stat.gov.az
5. İsmayılov, R.A., Hacıyev, Z.E. *Qeyri-neft sektorunun inkişafı və iqtisadi diversifikasiya: Azərbaycan təcrübəsi.* Bakı: İqtisadi İnkişaf İnstitutu. *2021.*
6. Quliyev A. Azərbaycanda yüngül sənaye sektorunda KOS-ların investisiya imkanları və perspektivləri. *Azərbaycan İqtisadiyyat Jurnalı*, 12(4), 45-58. 2020.

7. https://economy.gov.az/article21404
8. https://smb.gov.az
9. https://www.academia.edu
10. https://www.articles.edu

Гашимова Гюнай Гняз
Аспирант, Бакинский Университет Бизнеса
Gunay.hesimova07@gmail.com

Направления развития сектора легкой промышленности в Азербайджане

Резюме

Цель исследования: Целью исследования является исследование направлений развития легкой промышленности в Азербайджане. В статье рассматриваются и представляются проблемы, связанные с потенциалом развития легкой промышленности. Также исследуются вопросы моделирования легкой промышленности и ее развитие на основе современных технологий. Анализируются текущее состояние легкой промышленности в Азербай-джане, объем производства в этой отрасли и ее доля в ВВП страны. Выявлены факторы, препятствующие быстрому развитию легкой промышленности, и подчеркивается важность учета этих факторов.

Методология исследования: Методы исследования, использованные в исследовании, включают анализ, синтез и обобщение, основанные на рассмотренных проблемах и сосредоточенные на основных направлениях развития легкой промышленности. Эти методы исследования основаны на экономической литературе, посвященной развитию легкой промышленности.

Практическая значимость исследования: Результаты исследования включают предложения и рекомендации по организации развития легкой промышленности Азербайджана в соответствии с современными требованиями и совершенствованию ее операционных механизмов. Реализация этих предложений будет способствовать повышению эффективности функционирования и конкурентоспособности легкой промышленности.

Результаты исследования: Исследование заключает, что ускорение развития легкой промышленности в Азербайджане может быть достигнуто путем применения научно обоснованных методологических подходов и предложенных механизмов.

Оригинальность и научная новизна исследования: Обобщенные выводы и авторские подходы, представленные в статье, отличаются своей оригинальностью. На основе существующего потенциала легкой промышленности обоснована необходимость повышения конкурентоспособности предприятий в этой отрасли и обеспечения их инновационного развития. Также подчеркивается важность стимулирования инвестиционной активности на предприятиях легкой промышленности и интенсификации производственных процессов с учетом негативных последствий пандемии.

Ключевые слова: промышленное предприятие, легкая промышленность, стратегические аспекты легкой промышленности, модернизация легкой промыш-ленности, вопросы эффективности легкой промышленности, направления развития легкой промышленности.

Hasimova Gunay Qnyaz
PhD Candidate, Baku Business University
Gunay.hesimova07@gmail.com

Directions for the development of the light industry sector in Azerbaijan

Summary

The purpose of the research: is to explore the directions of development of the light industry sector in Azerbaijan. The article examines and presents the problems related to the development potential of the light industry sector. Issues concerning the modeling of light industry and its development based on modern technologies are also investigated. The current state of light industry in Azerbaijan, the volume of production in this sector, and its share in the country’s GDP are analyzed. Factors hindering the rapid development of light industry are identified, and the importance of considering these factors is emphasized.

Methodology of the research: The research methods used in the study include analysis, synthesis, and generalization, based on the problems discussed in the article and focusing on the key directions of the light industry sector’s development. These research methods are drawn from economic literature addressing the development of light industry.

Practical importance of the research: The research results include proposals and recommendations for organizing the development of Azerbaijan’s light industry in accordance with modern requirements and improving its operational mechanisms. The implementation of these proposals will contribute to enhancing the functioning and competitiveness of the light industry.

Research results: The research concludes that the acceleration of light industry development in Azerbaijan can be achieved by applying the scientifically grounded methodological approaches and proposed mechanisms.

Originality and scientific innovation of the research: The generalized conclusions and author’s approaches presented in the article are distinguished by their originality. Based on the existing potential of the light industry, the necessity of improving the competitiveness of enterprises in this sector and ensuring their innovative development is substantiated. The importance of stimulating investment activity in light industry enterprises and intensifying production processes, taking into account the nega-tive effects of the pandemic, is also emphasized.

Keywords: industrial enterprise, light industry, strategic aspects of light industry, modernization of light industry, efficiency issues in light industry, directions of light industry development.